

5. ALEKSANDER KLUGMAN, *Polonica w Ziemi Świętej*, Wyd. Literackie, Kraków 1994.

Jedyny w swoim rodzaju przewodnik po Ziemi Świętej wszędzie tam, gdzie byli Polacy, napisany z gruntowną wiedzą i wielką kulturą przez dziennikarza izraelskiego, który urodzony w 1925 r. w Łodzi, ocalał z holokaustu i jest obecnie korespondentem w Izraelu warszawskiego dziennika „Rzeczpospolita”, będąc przez wiele lat redaktorem polskojęzycznego dziennika w Tel Awiwie „Nowiny-Kurier”. A. Klugman jest także autorem *Nowego słownika polsko-hebrajskiego i hebrajsko-polskiego* (Warszawa — Tel Awiw 1993). Piękne zdjęcia polskich pamiątek w Ziemi Świętej.

Kraków

Ks. JERZY CHMIEL

ABRAHAM JOSHUA HESCHEL, *Szabat i jego znaczenie dla współczesnego człowieka*. Przeł. H. Halkowski, Wyd. Atext, Gdańsk 1994, ss. 104.

A. J. Heschel (1907—1972) to jeden z najwybitniejszych myślicieli żydowskich, urodzony w Warszawie jako potomek wielkich dynastii przywódców chasydzkich. Pisał w czterech językach: po hebrajsku, niemiecku, angielsku i w jidysz. Zmarł w Nowym Jorku, zostawiając po sobie pamięć pobożnego i uczonego myśliciela.

Książka *Szabat*, która ukazała się w języku angielskim w 1951 roku, przedstawia tygodniowe święto judaizmu w kontekście czasu w życiu pojedynczego człowieka i całych społeczności. Pisana stylem podniosłym, ale równocześnie prostym i naturalnym, jest niejako hymnem ku czci dnia, „w którym powołani jesteśmy do uczestniczenia w tym, co wieczne w czasie, do zwrócenia się od rezultatu stworzenia — do tajemnicy stworzenia, od świata stworzonego — do stworzenia świata” (s. 14).

Jest w tej książce wiele myśli, które mogą być pomocne w odbudowywaniu święcenia niedzieli — szabat chrześcijańskiego we współczesnym życiu. Walka o dzień święty — bo tak to trzeba nazwać — jest równocześnie przywracaniem godności człowieka. W argumentacji za wartością niedzieli chrześcijańskiej książka Heschela jest mądrym i pomocnym przyjacielem. Dobrze się stało, że ukazał się ten pierwszy polski przekład w starannym opracowaniu typograficznym.

Kraków

Ks. JERZY CHMIEL

Essential Papers on Messianic Movements and Personalities in Jewish History, edited by Marc Saperstein, New York University Press, New York & London, 1992, ss. XII, 530 (= *Essential Papers on Jewish Studies*, general editor R. M., Seltzer).

Prezentowana książka ukazała się w bardzo interesującej serii „Essential Papers on Jewish Studies”. Tom ten składa się z doskonale dobraneo wyboru wcześniej publikowanych prac na temat mesjanizmu żydowskiego, a szczególnie ruchów mesjańskich i postaci z nimi związanych. Żaden z autorów, którymi są między innymi R. J. Zwi Werblowsky, E. Schweid, S. W. Baron, G. Scholem, B. Dinur, J. Katz, A. Green, nie wymaga dodatkowej rekomendacji i zbytnie rozpisywanie się na temat poszczególnych części nie jest w tym wypadku konieczne.

Książkę otwiera wprowadzenie, w którym M. Saperstein w zwięzły sposób przedstawia metodologiczne problemy związane z badaniem histo-

rii mesjanizmu w judaizmie. Następnie chronologicznie w IX. rozdziałach zamieszczono artykuły i fragmenty większych prac dotyczących niektórych aspektów mesjanizmu od okresu Drugiej Świątyni, poprzez średniowiecze, sabbataizm i chasydyzm do dzisiejszych ugrupowań mesjańskich w Izraelu i diasporze.

Rozdz. I: R. J. Zwi Werblowsky, *Messianism in Jewish History*, s. 35—52; E. Schweid, *Jewish Messianism: Metamorphoses of an Idea*, s. 53—70.

Rozdz. II: M. Smith, *Messiahs: Robbers, Jurists, Prophets, and Magicians*, s. 73—82; R. A. Horsley, *Popular Messianic Movements around the Time of Jesus*, s. 83—110.

Rozdz. III: I. Friedlaender, *Shiitic Influences in Jewish Sectarianism*, s. 113—161; S. W. Baron, *Messianic and Sectarian Movements*, s. 162—186.

Rozdz. IV: S. D. Goitein, *A Report on Messianic Troubles in Baghdad in 1120—21*, s. 189—201; G. D. Cohen, *Messianic Postures of Ashkenazim and Sephardim*, s. 202—233; S. W. Baron, *Reappearance of Pseudo-Messiahs*, s. 234—249; A. Berger, *The Messianic Self-Consciousness of Abraham Abulafia: A Tentative Evaluation*, s. 250—255.

Rozdz. V: *Acute Apocalyptic Messianism*, s. 259—286.

Rozdz. VI: G. Scholem, *Sabbatai Sevi: The Mystical Messiah*, s. 289—334; W. D. Davies, *From Schweitzer to Scholem: Reflections on Sabbatai Svi*, s. 335—374.

Rozdz. VII: B. Dinur, *The Messianic-Prophetic Role of the Baal Shem Tov*, s. 377—388; A. Green, *Nahman of Bratslav's Messianic Strivings*, s. 389—432; A. Morgenstern, *Messianic Concepts and Settlement in the Land of Israel*, s. 433—455; B. Eraqi Klorman, *The Messiah Shukr Kuhayl II (1868—75) and his Tithe (Ma'aser): Ideology and Practice as a Means to Hasten Redemption*, s. 456—472.

Rozdz. VIII: J. Katz, *Israel and the Messiah*, s. 475—491; U. Tal, *Foundations of a Political Messianic Trend in Israel*, s. 492—503; M. Kellner, *Messianic Postures in Israel Today*, s. 504—518.

Rozdz. IX: D. Biale, *Gershom Scholem on Jewish Messianism*, s. 521—550;

Niniejszy wybór jest kompendium wiedzy o mesjanizmie w judaizmie i stanowić może ważne źródło informacji dla naukowców i studentów zainteresowanych tą problematyką.

Kraków

MICHAŁ GALAS

YEHUDA LIEBES, *Studies in the Zohar*, translated from the Hebrew by A. Schwartz, S. Nakache, P. Peli, State University of New York Press, Albany NY, 1993, s. VIII, 262; bibliografia. (SUNY Series in Judaica: Hermeneutics, Mysticism and Religion)

YEHUDA LIEBES, *Studies in Jewish Myth and Jewish Messianism*, translated from the Hebrew by B. Stein, State University of New York Press, Albany NY, 1993, s. VIII, 226; bibliografia. (SUNY Series in Judaica: Hermeneutics, Mysticism and Religion)

Prace Y. Liebesa, profesora Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie, ucznia Gershoma Scholema i obecnie jednego z najwybitniejszych badaczy mistycyzmu żydowskiego, były do tej pory znane jedynie wąskiemu gronu odbiorców, ponieważ ogromna ich większość ukazywała się tylko po hebrajsku. Dlatego z tym większym uznaniem należy traktować inicjatywę „SUNY Press”, wydania dwóch książek z wyborem artykułów Y. Liebesa opublikowanych w ostatnich latach.